

AZERBAIJAN BESTECİLERİNİN ESERLERİNDE VİYOLONSELİN YERİ

Leyli Akbarova¹

ÖZET

Bu araştırmada, Azerbaycan bestecilerinin eserlerinde yaratıcılığın sadece Azerbaycan sınırlarında değil, O'nun sınırlarından uzaklarda da yapıldığı, yabancı araştırmacıların araştırma objesi olarak belirlenmiştir. Azerbaycan müziğinde viyolonsel alanında yazılan ilk besteler, ilk Profesyonel Besteci Asaf Zeynalı tarafından 1920-1930 yılları arasında yazılmıştır. Bu eserlerin başında “Koyunlar”, “Mugamsayağı” ve “Ninni” gelmektedir.

Azerbaycan bestecileri yazdıkları eserlerin temaları üzerinde viyolonsel için de eserler bestelemişlerdir. Bu besteciler; Süleyman Aleskerov, Fikret Amirov, Sabir ALiyev, Musa Mirzoyev, Tofik Bakihanov, Vasif Adıgözelov, Firengiz Alizade ve Oktay Zülfigarov'dur. Sonuç olarak bu araştırmada, Azerbaycan bestecilerinin eserlerinde viyolonsel yerinin anlaşılabilmesi ve Azerbaycan bestecilerine ait eserlerin tarihçesinin doğru algılanabilmesi için yapılabilecekler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Viyolonsel, Asaf Zeynalı, Konçerto, Sonat, Azerbaycan Besteleri.*

PLACE OF VIOLONCELLO IN AZERBAIJAN COMPOSERS WORKS

ABSTRACT

In this study, the creativity of Azerbaijan music was the object of research not only in Azerbaijan. Foreign researchers showed interest in this field as well. The first compositions of violoncello music was written by the first professional composer Asaf Zeynally between years of 1920-1930. They are known as “Koyunlar”, “Mugamsayagi” and “Ninni” When the composers of Azerbaijan created compositions, they also composed the main theme for the violoncello at the same time. These composers are Suleyman. Aleskerov, Fikret Amirov, Sabir Aliyev, Musa Mirzoyev, Tofik Bakihanov, Vasif Adigozalov, Firengiz Alizadeh Oktay Zulfugarov. The conclusion: In this study the place of violoncello in the works of Azerbaijan composers and history of the pieces of Azerbaijan composers were investigated.

Keywords: *Cello, Asaf Zeynally, Concerto, Sonata, Azerbaijan compositions.*

¹ Trakya Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde, yaylı çalgılar ailesinden viyolonsel, fiziksel olarak gelişimi yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Viyolonsel 15. Yüzyıldan 18. Yüzyılın yarısına kadar süren proseslerden geçerek ve gelişim de göstererek, yerini keman ailesinin bir üyesi olarak oturtmuştur. Özellikle İtalya'da halk şenliklerinde ve bayramlarda viyolonsel, atası viyola da gamba olarak kullanılmıştır.

Viyolonsel, viyola da gambadan farklı olarak, daha çok, kuvvetli teknik olanaklara, zengin ve kuvvetli ses rengine sahip olmuştur. Viyolonsel gelişim tarihinde önemli yer tutan yaylı ustaları ailesi; Amati, Gvarneri ve Stradivari, viyolonsel aletinin hangi ağaçtan yapılmasında ve viyolonsel ayrı ayrı parçalarının ölçülerinin oturtulmasında, çok büyük rol oynamışlardır. A. Stradivari 18. Yüzyılın sonlarında viyolonsel aletini birçok yeni değişiklikler yaparak bugün kullanılan haline getirmiştir. Ünlü Alman viyolonsel sanatçısı Golterman'ın 1862 yılında yaptığı bir takım viyolonsel üzerindeki yenilikler ile 19.yüzyılın sonunda viyolonsel, büyük konserlerde ve orkestranın gelişimde son çağdaş hali ile daha da ileriye doğru bir adım atmıştır. Viyolonsel gelişimi ile beraber bestecilerin, viyolonsel için yazmış olduğu eserlerin repertuarı genişlemiş ve icracılık daha da kendini göstermeye başlamıştır. Viyolonsel için en belirgin örnekler; J. S. Bach'ın ve L.Boccherini'nin ve J.Haydn'nin bestelediği eserlerdir. Viyolonsel tarihinde, viyolonsel icra yönünden gelişmesi, müzik okullarında gözle görülür biçimde yoğunlaşarak, evrensel olarak dünyaca tanınmaya ve müzisyenler tarafından tercih edilmeye başlanmıştır.

Viyolonsel tarihinde önemli yer tutan büyük müzisyenler arasında; S. Kozolupov ve A. Ştrimmer, viyolonsel icracılığında temel taşları oturttukları, yeni nesil müzisyenlerinin, icracılık alanındaki çalışmalarına önderlik etmişlerdir. Bu iki önemli isim; Viyolonsel alanında ve icracılıkta yapmış oldukları bütün çalışmaları toparlayarak, Leopold Rostropoviç'e ve sonra O'nun oğlu olan Mstislav Rostropoviç'e aktarmışlardır. 1924 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin büyük sanatçısı; Ü. Hacıbeyli tarafından, viyolonsel sanatçısı L. Rostropoviç, Azerbaycan Devlet Konservatuarına davet edilmiştir. L. Rostropoviç Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın viyolonsel alanında ilk temel taşı oturtmuştur. Konservatuar'da viyolonsel bölümü, 'O'nun gelmesiyle faaliyete başlamıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti müzik kültüründeki gelişmeler ile icracılık alanındaki gelişmeler, paralel olarak kendini göstermektedir. Enstrümantal müzik alanındaki gelişmeler,

yaylı çalgılar ailesinden viyolonsel in icracılık ve teknik özelliklerini de geliştirmiştir. Ünlü viyolonsel sanatçısı L.Rostropoviç, Azerbaycan'da ilk yaylı çalgılar kuartetini kurmuştur. Bu kuartet ile paralel olarak profesyonel anlamda eğitim verdiği viyolonsel alanındaki ilk öğrencileri; Asaf Zeynallı, Alekper Daşdamirov'dur. Bu iki ismin, Azerbaycan viyolonsel sanatında çok önemli yerleri vardır. Azerbaycan'da viyolonsel alanında, icracılık ve profesyonel anlamda öğrenci yetiştirme alanında önemli isimlerden bazılarını belirtmek gerekirse; V. Anşeleviç, İ. M. Turiç, ve A. S. Svarts gibi viyolonsel sanatına emek veren sanatçı ve eğitimciler olduğunu görürüz. Bunların dışında dikkat çekici nitelikte vurgulanması gereken isim, ünlü viyolonsel sanatçı ve öğretmeni Prof. Sabir Aliyev'dir .

İlk olarak V. Anşeleviç'in sınıfında okumuş, daha sonra İ. M. Turiç'in viyolonsel sınıfında eğitimini tamamlayarak zirveye tırmanan Aliyev, Azerbaycan viyolonsel okulunun kurucusu ve viyolonsel sanatçısı olarak eşi bulunmaz bir müzik tarzına sahiptir.

Azerbaycan bestecileri viyolonsel için birçok konçerto, sonat, piyano eşlikli parçalar ve oda müziği parçaları bestelemişlerdir. Bu eserleri viyolonsel dalında ve icracılığında eğitim gören viyolonselciler repertuarlarına ve konser programlarına almaktadır. Bu önemli eserlerin bestecileri Oktay Zülfigarov, Vasıf Adıgüzelov, Süleyman Aleskerov, Sevda İbrahimova, Azer Rzayev, Eşref Abbasov, Nazim Aliverdibeyov, Aziz Azizli, Tofik Bakihanov, Firengiz Alizade, Bariz Zeydman, Dilara Kerimova gibi önemli isimlerdir.

Hazırlanan bu araştırmada, Azerbaycan Cumhuriyeti bestecilerinin eserlerinde, viyolonsel in önemi ve icracılığı tüm detayları ile sunulmuştur. Azerbaycan bestecilerinin eserlerindeki yorum ve eserlerin form olarak yapısının incelenmesi ile viyolonsel in önemi açıklanmıştır. Azerbaycan'da viyolonsel sanatçıların icralarının viyolonsel sanatına getirmiş olduğu yenilikler ve yapmış oldukları çalışmalar bu araştırmada anlatılıp, viyolonsel sanatı tanıtılmıştır. Sonuç olarak bu araştırmanın Azerbaycan dışındaki ülkelerde viyolonsel eğitimi gören müzisyenlere bu konuda ışık tutması hedeflenmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Azerbaycan bestecilerin yazdığı konçerto, sonat ve piyeslerde, viyolonsel in müzikal olarak önemini tespit etmek amacıyla bu araştırma yapılmıştır. Bu eserlerin daha kolay, açık bir şekilde çalınabilmesini sağlamakla beraber, Azerbaycan bestecilerinin kişiliğini ve müzikal stilini

daha bilinçli bir şekilde kavranması bu araştırmada sağlanmıştır. Araştırmanın evrenini, Azerbaycan bestecilerinin bestelediği tüm eserler, örneklemini ise, Azerbaycan bestecilerinin, viyolonsel için besteledikleri eserler oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular ve örnekleminin doğrultusunda Azerbaycan bestecilerinin eserlerinin daha iyi anlaşılması, viyolonsel rolü ile müzik stillerinin uygun ve doğru yorumlanmalarına önemle dikkat edilmiştir.

Veri Toplama ve Aracı

Araştırmada, alan tarama yöntemi uygulanmış, ayrıca konuyla ilgili olarak Azerbaycan bestecilerinden bir kaçı ile görüşülerek veriler toplanmıştır. Bestecilerin eserlerinin notaları kullanılmış ve Azerbaycan bestecilerinin yazdıkları kitap ve makalelerden yararlanılmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Toplanan bilgiler ve uzman şahıslarla yapılan çalışmalar sonucunda, Azerbaycan bestecilerinin viyolonsel için yazdığı eserler, kitaplar ve gazete makaleleri incelenmiştir. Viyolonsel bu eserlerdeki önemi, tüm detayları ile iyi bir şekilde çözümlenmiş ve yorumlanmıştır., Azerbaycan Cumhuriyeti'nde viyolonsel gelişimi ve Azerbaycan bestecilerinin viyolonsel için bestelediği eserlerin icrasına yönelik teknik incelemeler, viyolonsel icracılarına yararlı olabilecek düzeyde açıklanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Azerbaycan bestecilerinin eserlerinde viyolonsel öneminin gösteren bu araştırma, viyolonsel sanatının Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Konservatuarı'ndaki ilk kuruluş yıllarından başlayarak anlatılmıştır. Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın kurulması ve gelişmesinde, eğitim sürecinin düzenlenmesinde, genellikle konservatuvarın müzik yaşamında; dahi besteci, akademisyen, 1939-1948 yıllarında da rektör olan ve dünyada çok iyi tanınan, Ü. Hacıbeyli' nin önemli rolü olduğu belirlenmiştir. Araştırmada, kurulduğu tarihten itibaren Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda, öğretim sürecinde geleneksel Avrupa müziği ile birlikte, ulusal müzik mirasının öğrenilmesine büyük önem verildiği gözlenmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Avrupa eğitiminin gelişimi, müzik kadrolarının yetiştirilmesi ve icracılık kültürünün oluşumu bilhassa Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın içinde gerçekleştirilmiştir. Bu arada Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın gelişiminde Rusya'nın S.Petersburg (Leningrad) ve Moskova şehirlerindeki konservatuarlarından mezun olan müzisyenler ve eğitimcilerden; İ. Buzdağı, M. Presman, L. Rostropoviç, B.

Karagiçev, L. Ab, S. Bretanitski, G. Şaroyev, L. Rudolf, N. Çumakov, M. Brenner, B. Zeydman ve birçok önemli müzisyenin hizmeti olmuştur. 1925 yılında; Üzeyir Hacıbeyli, Devlet Konservatuarı'na Azerbaycanlı öğrencilerinin, Avrupa enstrüman üst düzey icra üslubun ve klasik müzik geleneklerini tam benimsemeleri için ünlü viyolonsel sanatçısı Prof Leopold Rostropoviç' i davet ettiği bilgisi bulunmuştur. Leopold Rostropoviç'in Bakü'ye ilk gelişi 1914 yılında olmuştur. Sanatçı, hayır konserlerinde başarıyla çıkış yaparak senfonik orkestranın yaylı çalgılar grubunun içinde yer almıştır. O'nun repertuar seçimi ve mükemmel sanatı dinleyicilerin dikkatini çekmiştir. Leopold Rostropoviç'in Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda çalışması tarihi bir olay olarak makalelere geçtiği gözlemlenmiştir.

1930-1941 yılları, Azerbaycan viyolonsel sanatının gelişmesi için yeni bir aşama olmuş ve müzik kadrolarının kontenjanı arttırıldığına dair incelemeler yapılmıştır. 1966 yılında viyolonsel alanında eğitimci olan F. Guluzade aynı zamanda Üzeyir Hacıbeyli adına Azerbaycan Devlet Senfoni Orkestrası'nın viyolonsel grubuna alınmış ve grup şefi çalışmıştır. Viyolonsel sanatçısı Azerbaycan'ın çeşitli yerlerinde solo konserler vermiştir. Azerbaycan Devlet Konservatuarı Yaylı Bölümü'nün gelişmesine yol açan etkenlerden biri de diğer cumhuriyetlerin müzik eğitim kurumları ile sanatsal ilişkileri olmuştur.

Dünyaca ünlü viyolonsel sanatçısı Mstislav Rostropoviç'in Azerbaycan Cumhuriyeti'nin viyolonsel sanatının gelişmesinde Bakü'de yaptığı ücretsiz masterclass derslerinin büyük etkisi olmuştur. Bu arada Bakü'de dünyaya açılan önemli müzisyen Mstislav Rostropoviç'in masterclass derslerinin tarihi çok eskiye dayanmaktadır (1964). Bu masterclass derslerinin kaynakları incelendiğinde "Sovetskaya Kultura"(Sovyet Kültürü) gazetesinin 23 Mayıs 1964 tarihli sayısından bir parçayı göstermek uygundur. Büyük sanatçı:

"Azerbaycanlı dostlarım beni çok faydalı, içten bir teklifle karşıladılar: Üzeyir Hacıbeyli adına Azerbaycan Devlet Konservatuarı viyolonsel sınıfı eğitimi alan öğrenciler için, açık ders vermek teklifi.... Ben kendim için sevindirici bir olay keşfettim. Meğer, Azerbaycan Devlet Konservatuarı viyolonsel sınıfının, oldukça yüksek mesleki ve sanatsal düzeyi varmış. Bu işte, benim büyük dostum, büyük eğitimci ve müzisyen, Azerbaycan Devlet Konservatuarı viyolonsel Bölümü Başkanı Sabir Aliyev'in büyük katkıları inkâr edilemez. Büyük bir istekle sadece onu vurgulamak isterim ki viyolonsel çalan öğrencilerle çalışırken, benim Azerbaycanlı dostum,

viyolonsel sanatının en gelişmiş yeniliklerinden, kazançlarından ve bulgularından faydalanmıştır.” demiştir.

1960 yılında Azerbaycan Devlet Konservatuarı’nda oda müziği sınıfı oluşturulmuştur. Bu oda müziği sınıfının oluşturulması Azerbaycan Devlet Konservatuarı öğretim sürecini önemli ölçüde zenginleştirmiştir. Çeşitli genç müzisyenlerde icracılık sanatının sırlarına ulaşabilmek isteği hayata geçmiş, çeşitli oda müziği toplulukları oluşturulmuştur. Öncelikle Azerbaycan Devlet Konservatuarı Oda Müziği Bölümü’ne İ. M. Turiç başkanlık etmiştir. İ. M. Turiç 1937 yılında P.İ Çaykovsky adına Moskova Devlet Konservatuarı’ni profesör S.M.Kozolupov’ un sınıfını bitirmiştir. 1940 yılında M. İ. Yampolsky’ nin doktora sınıfından mezun olan İ. M Turiç çok başarılı viyolonsel sanatçısı olarak kendisini icracılık faaliyetine adanmıştır. İ.M. Turiç’ in katılımıyla gerçekleştirilen oda müziği konserleri sürekli olarak dinleyiciler tarafından büyük ilgi görmüştür. 1947 yılından itibaren Azerbaycan Devlet Konservatuarı’ nda Yaylı Çalgılar Bölümü faaliyete başlamıştır. Burada İ. Turiç, viyolonsel alanında ders vererek, bir takım yetenekli viyolonsel icracıları yetiştirmiştir. Sabir Aliyev, İ. M. Turiç’ in en sevimli öğrencisi ve O’nun gururu olmuştur. Sabir Aliyev’in virtüöz teknik olanakları, viyolonsel ses kalitesini zarif bir üslupla birleştirmesi, serbest ve derin bir müzik stilinde her bir eserde değişik anlatımı, duygusal ve özellikle lirik bir tarzda dolgun müzik duyumu, O’nun yüksek müzik medeniyetinin bir göstergesidir. Kendisi, viyolonsel sanatçısı olarak Azerbaycan’da çok erken yaşta tanınmıştır.

Viyolonsel ekolünün kurucusu Sabir Aliyev viyolonsel sanatının gelişmesine yol açmış ve klasik viyolonsel ekolünün oluşmasını sağlamıştır. Sabir Aliyev’in icracılık ve pedagojik alanlarındaki çalışmaları birbiriyle paralel gitmiştir. Sabir Aliyev’in viyolonsel sanatındaki geniş kapsamlı çalışmaları, Azerbaycan’da o döneme kadar artık oluşmuş viyolonsel icracılığında karakteristik özellikler hakkında fikir oluşturmuştur. Bunlar Sabir Aliyev’in icrasının parlaklığı ve mütevazı dolgunluğu, ses kültürü ve virtüöz ustalığına bağlı olan özelliklerdir.

Sabir Aliyev’in müziğinde parlak virtüözlük ve müzikal icracılık birbirini tamamlamıştır. Serbestlik ve yüksek beceri, O’nun icrasına has bir özelliktir. Sabir Aliyev’in icracılık üslubu, Azerbaycan müziğinde viyolonsel tekniğine birçok yenilik getirmiştir. O, viyolonsel tekniğinde pasajlar, kromatikler, ikili notalar, Akorlar, flajoletler, "arco" ve "pizzicato" tekniklerini birleştirmiştir. Ayrıca, zarif "atlanan ştrihleri” geniş bir şekilde kullanmıştır. Azerbaycan’da halk müziği üzerine viyolonsel ve piyano için

repertuar ilk kez Sabir Aliyev tarafından oluşturulmuştur. 20. yüzyılın büyük viyolonsel sanatçısı olan Sabir Aliyev viyolonsel pedagojisinde kendini kanıtlamıştır. O, viyolonsel icracıları için yedi parçadan oluşan kitabı yazmıştır. Bu kitap, hiç şüphesiz ki, müzik ve metodik değere sahiptir ve viyolonsel edebiyatının metodik pedagoji tarzlarının gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu kitap, 1971 yılında "Azərneşr Yayınevi"ne ışık tutmuştur. Ayrıca bu kitap, çocuk müzik okullarının, küçük viyolonsel icracıları (3-4'üncü sınıf öğrencileri) için tasarlanmıştır. İrcacıların, özellikle de küçük viyolonsel icracılarının ulusal ruhta yetiştirilmesi için ve çocukların Azerbaycan müziği ile eğitmek için bu kitap, 1971 yılında oluşturulması son derece yerindedir. Ayrıca bu kitap, Azerbaycan müziğinde viyolonsel sanatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Sabir Aliyev kendi parçalarında viyolonsel zengin icracılık imkânlarını geniş bir şekilde kullanmıştır. Sabir Aliyev'in büyük viyolonsel sanatçısı olması, bu kitapta viyolonsel teknik - virtüöz ve müzikal özelliklerini kapsamlı olarak uygulamıştır. Kitap, hem mesleki teknik alışkanlıkların geliştirilmesi (örneğin, "On Dört") hem de müzik icracılık amaçlarını sağlamaya yöneliktir. Sabir Aliyev, bu iki yönü birbiriyle birleştirmeye başarmıştır.

Örnek 13 :Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "On Dört" isimli parçadan bir kesit

ОН ДОРД 2. ЧЕТЫРНАДЦАТЬ

3

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin tanınmış bestecisi Tofik Bakihanov'un yazdığı viyolonsel için 1 no'lu konçertosu viyolonsel repertuarının değerli bir eseridir. Konçertonun müzik dili, parlak renklerle, tutkulu melodik gelişim ve duygusal dolgunluğu ile akılda kalan bir eserdir. Besteci, bu eserle Azerbaycan Müziğinde, konçert enstrümantal tarzı alanını zenginleştirerek özgün ses rengi ile, müzik dilinin parlaklığını yaratmıştır. Tofik Bakihanov'un, viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosu, Sabir Aliyev'e ithaf edilmiştir. Azerbaycan'da bu konçertonun ilk icracısı da S. Aliyev'dir. Genellikle besteci, eserlerini yaratırken hangi sanat dalında olursa olsun, çoğu zaman özel olarak belli bir sanatçıya ithaf etmiş ve eserin varoluş sürecinde bu icracılarla yapılan çalışmalar çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir. Tofik Bakihanov aynı zamanda orkestranın teknik ve müzikal özelliklerini iyi bilmektedir. Orkestra enstrümanlarının kullanım yöntemleri,

orkestra renklerinin uyumu ve ayrı ayrı enstrümanlar arasındaki ahenklik, O'nun viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosuna orijinallik ve parlaklık vermektedir. Eserde, viyolonsel yorumculuk prensiplerinden, ses genişliğinden, teknik olanaklarının ustaca kullanılması açık görülmektedir. Viyolonsel ve senfonik orkestranın enstrümanlarının icrası ve tını özelliklerini derin bilen besteci T. Bakihanov viyolonsel ile orkestrayı abartılı bir şekilde uzlaştırmış, eserin gidişatında her iki kombinasyonun sağlam birliğini başarmıştır. Viyolonsel ile orkestrası için 1 No'lu konçertosu e-moll (mi minör) tonalitededir. Viyolonsel solosu ile senfonik orkestra için yazılmış bu konçerto virtüöz karakterinde yazılmış bir eserdir. Tofik Bakihanov, klasik enstrümental tipi konçerto tarzı için karakteristik olan başlıca özellikleri, solist ile orkestranın yarışması, karşılaştırması ve viyolonsel solusunun parlaklığını yansıtmıştır.

Tofik Bakihanov'un, Viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosu; ilk kez Moskova'da Prof. S. Knuşevitsky'nin icrasında, sonra ise Bakü'de Prof. S. Aliyev'in icrasında yorumlanarak, büyük başarı kazanmıştır. Sonraları ise, viyolonsel konçertosunun dikkat çekici ve başarılı açıklamasını bestecinin yapması ile Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ünlü viyolonsel ustalarından biri olan, Prof. Eldar İskenderov icra etmiştir. Tofik Bakihanov'un 70. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen konserde bu eseri, sanatçı Eldar İskenderov tarafından ustalıkla sergilenmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti viyolonsel sanatçısı Eldar İskenderov, besteci olmamasına rağmen, viyolonsel müfredatına birçok viyolonsel için eserler düzenleyerek katkıda bulunmuş ve zenginleştirmiştir. Özellikle solo viyolonsel için hazırladığı 7 adet klasik Azerbaycan makamları kitabı, bu alanda viyolonsel müfredatına çok büyük bir değer olarak katkıda bulunmuştur. Kitabın içinde; viyolonsel sanatçıları için hem teknik yönden, hem de icra yönünden makamların sergilenişi detaylı bir biçimde Eldar İskenderov tarafından anlatılmıştır. Bunların dışında da diğer önemli Azerbaycan bestecilerinin viyolonsel için besteledikleri eserler ve bu eserlerin ilk icracılarının isimleri araştırmada maddeler halinde gösterilmiştir:

1. Ü.Hacıbeyli (1885-1948)-"Arşın Mal Alan" Operası'nı 1913 yılında yazmıştır. Eldar İskenderov, bu operadan "Gülçehre'nin Nalesi"ni viyolonsel için aranjmanını yapmış ve kendisi ilk icrasını seslendirmiştir.
2. Ü.Hacıbeyli "Köroğlu" Operasını 1936 yılında yazmıştır. Besteci B.Zeydman, "Köroğlu" Operası'ndan "Nigar'ın Aryası'nın 1940 yılında viyolonsel için varyasyonlarını yazmıştır. Bu varyasyonların viyolonsel için viyolonsel sanatçısı ve öğretmeni V.Anşeleviç, aranjmanını yapmıştır. Eseri

ilk icrasını da V.Anşeleviç gerçekleştirmiştir.Eserin Azerbaycan Devlet Televizyon ve Radyosu'nda ilk kaydını 1951 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Halk Sanatçısı,viyolonselci S.Aliyev ve Piyanist E.Aliyeva gerçekleştirmiştir.

3. M.Magomayev (1885-1937)-1916 yılında “Şah İsmail” Operası'nı yazmıştır. Besteci/Viyolonselci A.Ş.Şvarts bu operanın temalarını esas alarak viyolonsel için “Fantezi”yi aranjman yapmıştır. Bu eserin ilk icrası kendisine aittir. Bu eseri icra eden diğer Azerbaycan'ın ünlü viyolonsel sanatçıları, İ.Turiç,S.Aliyev,F.Gülüzade,K.Paşazade'dir.

4. A.Badalbeyli (1907-1976)-“Kız Kalesi” baletini 1940 yılında yazmıştır. Besteci/Viyolonselci A.S.Şvarts, bu balenin temalarını esas alarak, viyolonsel için “Prelüd ve Dans”ı aranjman yapmıştır. İlk icrasını kendisi gerçekleştirmiştir. Daha sonra İ.Turiç,S.Aliyev, ve E.İskenderov eserin icralarını gerçekleştirmişlerdir.

5. Gara Garayev (1918-1982)- Alban halk ezgilerini esas alarak, keman ve piyano için 1949 yılında “Alban Melodiya”sı eserini yazmıştır. Daha sonra besteci 1952 yılında bu melodiyadan istifade ederek senfoni orkestra için “Alban Rapsodiyası”nı yazmıştır. Bu eseri temel alarak E.İskenderov viyolonsel için aranjman yapmıştır.

6. A.Rzayev (1930)- 1973 yılında “Düşünce” eserini yazmıştır. Bu eserin ilk icracıları Rasim Abdullayev,Yuri Abdullayev ve daha sonra Eldar İskenderov tarafından gerçekleştirilmiştir.

7. S.İbrahimova (1939)-“Azizlerimin Hatırasına” isimli peşpeşe viyolonsel için parçaları 2005 yılında yazmıştır. İlk icrası 2005 yılında Eldar İskenderov tarafından yapılmıştır.

8. Besteci Süleyman Aleskerov tarafından viyolonsel ,piyano ve senfoni orkestrası için konçerto yazılmıştır.Eserin ilk icracıları S.Aliyev (viyolonsel) ve E.Aliyeva (piyano) olmuştur.

9. Besteci B.Zeydman tarafından viyolonsel için konçerto yazılmıştır. Eserin ilk icrası,V.Anşeleviç tarafından yapılmıştır.

10. Besteci O.Zülfügarov,viyolonsel ve senfoni orkestrası için 1 No'lu ve 2 No'lu konçertoyu bestelemiştir.2 No'lu konçertonun ilk icrasını Azerbaycan viyolonsel sanatçısı E.İskenderov gerçekleştirmiştir.

11. Besteci İ.Hacibeyov, keman, viyolonsel ve senfoni orkestrası için konçerto yazmıştır.

12. Besteci V.Adıgüzelov, viyolonsel ve senfoni orkestrası için konçerto bestelemiştir. İlk icrasını Eldar İskenderov yapmıştır.
13. Besteci M.İsrafilzade, dört viyolonsel için kuartet yazmıştır ve viyolonsel için eserler bestelemiştir.
14. Besteci B.Yermolayev, viyolonsel ve senfoni orkestra için konçerto yazmıştır. Ayrıca viyolonsel için sonat bestelemiştir.
15. Besteci F.Amirov, viyolonsel ve piyano için “Poem Monolog” ve “elegie” yi bestelemiştir.
16. Besteci A.Alizade, viyolonsel için “Poem” yazmıştır.
17. Besteci M.Ahmedov, viyolonsel için “Poem” bestelemiştir.
18. Besteci A.Azizli, viyolonsel için parça yazmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Azerbaycan Cumhuriyet’inde müzik ve icracılık kültürünün oluşumunda yaylı çalgılar ailesinden olan viyolonsel rolü ve yeri çok büyüktür. Batı Avrupa ve Rus kültürünün zemininde oluşan ve evriminin gelişimini tamamlayan viyolonsel sanatı günümüzde daha da gelişmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti’nde yeni sanatçılardan oluşan bir nesil yetişmektedir. Viyolonsel için besteciler oldukça zor, ilginç ve bir o kadar da renkli eserler bestelemiştir. Bütün bunların hepsi viyolonsele olan ilgiden ve ona verilen değerden kaynaklanmaktadır. Azerbaycan’da enstrümental müziğin çok gelişmesi ile ilgili olarak bestecilerin oda müziği tarzı alanında yaratıcılıkları oldukça yoğunlaşmıştır. 20. yüzyılda Gara Garayev, Cevdet Hacıyev’in ünlü yaylı kuartetleri yazmalarının yanı sıra, onların ardından Hayyam Mirzazade, Arif Melikov, Musa Mirzayev, Oktay Zülfügarov ve diğer besteciler oda müziğine alanında eserler besteleyerek, bu tarzı daha da geliştirmişlerdir. Tofik Bakıhanov, Hayyam Mirzazade, Arif Melikov, Musa Mirzayev’in yaylı kuartetleri, ve Oktay Zülfügarov’un trioları, F. Alizade, Cavanşir Guliyev, Eşref Abbasov, Oktay Zülfügarov, Süleyman Aliskerov, D. Kerimova, A. Azizli, N. Aliverdibeyov ve Tofik Bakıhanov’un viyolonsel için solo, sonat ve konçertoları ve ayrıca oda müziği eserleri Azerbaycan müzik sanatının en önemli eserleri arasındadırlar.

Azerbaycan Cumhuriyeti viyolonsel sanatının en önemli ve viyolonsel ilk tanıtılması ve icrasında, Azerbaycan müzik sanatının önemli mirasları arasında, Sovyet Birliği’nin Halk Sanatçısı viyolonsel ustası Prof. Sabir Aliyev, Azerbaycan tarihinde viyolonsel için yazılmış ilk konçerto ve

sonatların ilk icrasını gerçekleştirmiştir. Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda viyolonsel alanında ilk temel taşları oturtarak ismini viyolonsel tarihine kazımıştır. Viyolonsel için birçok çeşitli makaleler, denemeler yazılmıştır. Bu yazıları yazan değerli sanat bilimciler arasında, Elmira Abbasova, Zemfira Gafarova, Tamila Abdullayeva, Leyla Abdullayeva, Sabir Kerimov, Rena Safaralibeyova, Aida Hüseyinova, Şeyla Heydarova'nın; büyük viyolonsel sanatçıları Leopold ve Mstislav Rostropoviç'ler ve diğer viyolonsel için büyük eserler bestelemiş ünlü besteciler hakkında ve ünlü viyolonsel sanatçıları hakkında, bu araştırmaya faydalı olan bir çok yazıyı oluşturarak viyolonselini önemini bir kez daha vurgulamışlardır.

Ayrıca önemli bir hususu belirtmek gerekirse ünlü viyolonsel sanatçısı Eldar İskenderov'un da viyolonsel için yazdığı birçok makale ve kendisinin oluşturduğu yedi makamdan oluşan solo viyolonsel için kitabı ve diğer çalışmaları viyolonsel sanatında önemli bir yer tutmaktadır. Bu araştırmanın sonucu olarak, Azerbaycan müzik kültüründe viyolonselini öneminin çok büyük olması, bestelenen eserler ve Azerbaycan Cumhuriyeti içerisinde düzenlenen yarışma ve konserlerden anlaşılmakta olup, viyolonselini Azerbaycan müziğindeki rolünü açık bir şekilde göstermektedir. 21. Yüzyılda viyolonsel sanatının, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde daha da güçlenip yeşereceği ve gelecek nesiller tarafından geliştirileceği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbasova, E. *Yaratıcı Gençlik, Tofik Bakihanov*, Azerbaycan Konservatuarı Yayınları, Bakü 1961.
- Aktüze, İ. *Müziği Anlamak Ansiklopedik Müzik Sözlüğü*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2003.
- Aliyeva, F. "*F. Alizade'nin İpekyolu*" , The Village Voice Yayınları, Bakü 2000.
- Aliyeva, H. *T. Bakihanov Müzik Düşünceleri*, Bilim Yayınları, Bakü 2006.
- Aliyeva, M. *F. Alizade "Uyan" Viyolonsel için solo*, Müzik dünyası Yayınları, Bakü 2007.
- Aliyeva, N. *Azerbaycan Müziğinde Çoksesliliğin Öğeleri Hakkında*, Azerbaycan Sanatı Yayınları, Bakü 1968.
- Alizade, F. "*Müzik Güzellik Gerektirir*" ,(M. Kareva röportajı) , Müzik Akademisi Yayınları, Bakü 2002.

- Anonim, *Azerbaycan'da Müzik Eğitimi*, Muzgiz Yayınları, Moskova 1961.
- Çalışır, F. *Müzik Dili Sözlüğü*, Evrensel Müzik Evi Yayınları, Ankara 1996.
- Garaqızı, U. *Besteci Ömrü*, Ekspres Gazetesi, Bakü 2001.
- Gasımova, S. , Abdullayeva, Z. *Azerbaycan müzik Edebiyatı II*, (Ders Kitabı), "Bilim ve eğitim Yayınları", Bakü 2011.
- Guliyev, T. *Yaylı çalgılar için Azerbaycan Oda ve Enstrümantal Konser Müziği*, Bakü 1971.
- Guliyev, C. *Yo-Yo Ma*, Müzik Dünyası Dergisi, Bakü 2000.
- Guliyev, R. *Geçmişimizden Geleceğimize Eserlerini Yönelten Besteci*, Azerbaycan, Bakü 2000.
- Hacıbeyov, Ü. *Azerbaycan Devlet Konservatuvarı*, Azərneşr Yayınları, Bakü 1972.
- Hacıbeyov, S. "Büyük Müzik Bayramı", "Bakü Gazetesi", Bakü 1969.
- Hacıbeyov, Ü. *Topluluğun Doğumu*, Bakü İşçisi Gazetesi, Bakü 1970.
- Hasanova, C. *Tofik Bakıhanov - 70*, Tofik Bakıhanov Portresinden Çizgiler, ADPU Matbası, Bakü, 2003.
- Haydarov Ş. L.V. *Rostropoviç'in Hayatından Yeni Sayfalar*, Müzik Dünyası Yayınları, Bakü 2007.
- İsgandarov, E. *Asadullayev, A. Solo Viyolonsel için İşleme*, Ders Kitabı, 7 Klasik Azerbaycan Makamı, Elm ve Tahsil Yayınları, Bakü 2011.
- İsgandarov, E. *Mstislav Rostropoviç'le Geçen Unutulmaz Günler* Müzik Dünyası Yayınları, Bakü 2000.
- Kazımov, N. *Asaf Zeynalli*, Bilim ve Eğitim Ders Kaynağı, Bakü 2009.
- Mahmudova, G. *Üzeyir Hacıbeyov'un "Aşıqsayağı" Eserinde Ostinato Prensibi*, Müzik Dünyası Yayınları, Bakü 2005.
- Mammadova, R. *Azerbaycan Makamı*, Bilim Yayınları, Bakü 2003.
- Rostropovich, M. *Ustalığın Yükselişi*, Viyolonsel Yarışmasının Sonuçları, Müzikal Hayat Dergisi, Bakü 1966.
- Sadıhzade, G. *İsa Mesih Yılında Bliss Gazetesi*, Bakü 2000.
- Safran, D. *Yetenek, Sanat, İlham*, Azerbaycan Gençlik Gazetesi, Bakü 1969.

Say, A. Müzik Sözlüğü, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara 2002.

----- Müzik Ansiklopedisi, Müzik Ansiklopedisi Yayınları,1.Cilt, Ankara 2005.

Sözer, V. Müzik Ansiklopedik Sözlük, Remzi Kitabevi, Geliştirilmiş Dördüncü Basım, İstanbul 1996.

Taktakishvili, O. Dostluk ve Sanat Bayramı, Doğu Şafağı Gazetesi, Bakü 1965.